

Сандра М. Карајовић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за научноистраживачки рад
ORCID 0009-0004-4808-4298

Даница М. Јеротијевић Тишма
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за англистику
ORCID 0000-0002-4973-0405

ФОНОСИМБОЛИЧНОСТ ОНОМАТОПЕЈА И УЗВИКА У СТРИПУ *BY CHANCE OR PROVIDENCE*²

Звучни симболизам представља однос између значења речи или фраза и одговарајућег звучног састава, а обухвата како ономатопејске тако и миметичке изразе. Циљ овог рада је да се идентификују, опишу и класификују ономатопи на основу дескрипције фонолошке структуре и појединости контекста који утичу на њихово формирање. Такође, анализи покушавамо да приступимо из нешто другачије перспективе, посматрајући однос ономатопема–ономатоп, по угледу на однос фонема–фон. С обзиром на формалне специфичности ономатопеја којима обилује стрип, а према структуралистичким поставкама разумевања лингвистичке реалности, језички знак у систему стрипа чини ономатопема са конкретним реализацијама (ономатопима). На основу анализе 138 примера ономатопејских израза и 34 узвика у раду дефинишемо три кључне ономатопеме (ВЛАЖНОСТ, СУДАР и ПОКРЕТ), које, поред појединачних специфичности, деле одређене фонолошке и семантичке одлике за стварање кохезије и кохерентности у наративу одабраног стрипа. Узвике дефинишу лингвистички феномени попут хомонимије, али се категоришу према својим семантичко-прагматичким особинама пре него према фонолошким.

Кључне речи: звучни симболизам, ономатопеја, ономатопема, ономатоп, узвик, стрип, фонологија

1 sandra.karajovic@filum.kg.ac.rs

2 Истраживање спроведено у раду финансирано је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор о преносу средстава за финансирање научноистраживачког рада истраживача на акредитованим високошколским установама у 2025. години број: 451-03-136/2025-03/ 200198.).

1. УВОД

Термин „звучни симболизам” односи се на одсуство арбитрарне повезаности између звука и значења, тј. да гласови могу асоцирати на одређене аспекте чулне перцепције (Хинтон *и гр.* 1994). Поменути појам преиспитује добро познати традиционални структуралистички поглед на арбитрарни однос између језичког знака и означеног, те нешто већи значај придаје иконичности као лингвистичком феномену. Проучавање звучног симболизма показало се значајним за практичну примену у маркетингу, односно формулисању назива брендова (нпр. Клинк 2000), али и за процесуирање језика, конкретно учење нових речи. На примерима различитих језика, пре свега јапанског и енглеског, показано је да деца већ у најранијем узрасту постају осетљива на звучни симболизам (нпр. Јошида 2012). О иконичности се свакако не може говорити као о бинарној појави, односно њеног једноставног присуства или одсуства, већ се пре може говорити о присуству у различитом степену (Гасер *и гр.* 2010). Дингеманс (2011: 167) лексичку иконичност дели на имаголошку и дијаграматичку, која се даље дели на гештALT иконичност (засновану на сличности између структуре речи и структуре перципираног стварног догађаја) и на релативну (засновану на мапирању односа између вишеструких форми и односа између вишеструких значења (Дингеманс 2011: 170)). Иконичност је присутнија код идеофона, за разлику од ономатопеје и узвика. Широко распрострањен термин „ономатопеја” помало ограничава опсег звучног симболизма, јер се односи само на звук, али не и на мирис, додир, покрет итд. Свакако, звучни симболизам обухвата и ономатопејске (имитативне) и миметичке (неимитативне) речи.

Доминантном и доказаном структуралистичком арбитрарношћу језичког знака, проучавање ономатопејских израза и звучног симболизма уопште, на први поглед је скрајнуто од главног тока језичких истраживања (Тедлок 1999: 118–120). Неспорна је чињеница да је арбитрарност доминантна у језику, што се најбоље огледа у томе да се ограниченим бројем фонема конструише неограничен број значења (Де Сосир 1916). Осим одступања од арбитрарности језичког знака, звучно симболичке облике карактерише и супротстављање принципу језичке економије, чиме се доприноси развоју језичке креативности и, донекле, синтаксичке флексибилности. Међутим, прилагодљивост широког спектра омогућила им је да буду део проучавања у оквиру семиотике, корпусне лингвистике, психолингвистике, семантичке типологије, итд. (Дингеманс 2012: 652).

Наш рад има за циљ да дефинише ономатопеме значајне за наратив стрипа *By Chance or Providence* описивањем и класификовањем ономатопа на основу дескрипције фонолошке структуре и појединости контекста који утичу на њихово формирање. На овај начин настојимо да допринесемо проучавању како ономатопеја као посебних језичких

јединица и стрипа као система, тако и проучавању звучног симболизма. Термином „ономатопема”, по угледу на остале лингвистичке „-еме”, заправо покушавамо да дефинишемо теоријски конструкт когнитивне иконицке репрезентације реалног звука, док термином „ономатоп” означавамо конкретну реализацију ономатопеме у говору или писању. Потоњи термин користи и Биљана Чубровић у нешто ранијим студијама (1999, 2003).

2. ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА ЗВУЧНОГ СИМБОЛИЗМА

Идеофони представљају специфичне комбинације гласова и перцептивна значења, а често се лако препознају по карактеристичним граматичким структурама. Најпре су истраживани у оквиру Банту породице језика, а касније је термин проширен да значи лингвистичку иконицност уопште (Либерман 2005 у Пишеда 2017). Неће сви језици показати исти степен присуства идеофона, али се може рећи да су готово универзални у светским језицима (Наколс 2004). Поменути аутор говори о перформативном значењу идеофона, док ће поједини у њима видети миметичку улогу (Гилдеман 2008). Иако су блиско повезани, поједини аутори инсистирају на разграничењу термина идеофон, који се односи на реч или израз, и термина звучни симболизам/фонестезија/фоносемантика који се односи на свеопшти феномен повезаности између звука и спољног окружења (Кристал 2007: 250). Такође, иако се идеофони често посматрају као узвици, у истраживањима се наглашава потреба за јасним разликовањем.

Наиме, узвици се везују за емотивно обојену употребу језика када се користе да изразе осећања или изазову реакцију саговорника кроз форме које се обично базирају на арбитрарности (Поги 2009 у Пишеда 2017), док идеофони користе иконицне и симболичке структуре којима преносе значење. Узвици се могу наћи у речницима као лексикализоване варијанте, док је за идеофоне карактеристична слободнија интерпретација. Стога се узвици према Ф. Амеки (1992) на прагматичкој основи деле на експресивне (за изражавање стања субјекта), конативне (упућене саговорнику) и фатичне (за успостављање контакта), а А. Вјежбицка (1992) експресивне даље разврстава семантички у три групе: емоционе (енгл. *emotive*, садрже компоненту „Осећам”), когнитивне (енгл. *cognitive*, са компонентом „Мислим”/„Знам”) и волиционе (енгл. *volitive*, „Желим”). Додатно, идеофони чешће имају некарактеристичну морфофонолошку форму, као што је нпр. редупликација (Д'Ахил 2010). Типично их чине необични фонолошки елементи, једноставна морфологија и тенденција да одступају од уобичајених ортографских конвенција (Пишеда 2020: 108). Осим редупликације, присутни су различити облици вокалских алтернација, те консонантских мултипликација, пре

свега у ортографији, које би требало да асоцирају на продужење трајања у самом изговору (Пишеда 2017).

У Оксфордвом онлајн речнику³ налази се дефиниција звучног симболизма као делимичне репрезентације значења звуком, а може се класификовати у три групе: фономиме или ономатопеју, феномиме или речи које описују значења која нису аудиторног порекла и психомиме, тј. речи које описују телесна и психолошка стања. Разумљиво, класификације звучног симболизма, нарочито ономатопеје, бројне су и разнолике скоро колико и креативност њиховог настанка.

У нешто ранијим истраживањима ономатопеју су делили на примарну, односно ехо или имитацију звука, и секундарну, тј. звучни опис покрета или физичке карактеристике (Улман 1962). Такође је било подела на лексичку, где постоји лексема која асоцира на звук из природе, и нелексичку, где не постоји засебна лексема (Коко 2013). Р. Роудз (1994) занимљиво дефинише разлику између дивљих и укроћених речи, при чему се код дивљих искоришћава пуни потенцијал људског говорног апарата да имитира звуке који нису људског порекла, а код укроћених се звук имитира акустички сличном фонемом. Други аутори таксономији приступају нешто формалније, па се тако ономатопеја према Л. Хинтон и *gp.* (1994) дели на корпоралну која звуком и интонацијом преноси говорникова унутарња психофизичка стања и емоције, имитативну, која се односи на опонашање звукова из природе и околине, синестетичку, која описује покрете, величину и облик, тј. феномене неакустичке природе, и конвенционалну која је заправо арбитрарна повезаност звука и значења, налази се само у језицима који имају сугласничке групе и може се наћи под термином фонестемичност.

Ц. Охала (1994: 328–329) наводи да је звучни симболизам биолошки утемељен. Објашњење зашто се вокали предњег реда обично повезују са нечим што је мало, безопасно и добро, насупрот ниским и вокалима задњег реда, можемо потражити у различитим облицима гласовног апарата код људи различитог пола и годишта. Гласови типично ниске фундаменталне фреквенције одају утисак опасности и грубости, па се тако повезују са великим објектима. Чувени је и добро истражен тзв. “bouba-kiki” ефекат настао из истраживања која су дате две речи користила за утврђивање постојања звучног симболизма, те је прва била асоцирана са округлим облицима, а друга са оштрим (Колер 1947). Од тог почетног истраживања експлицитне методологије, касније су се аутори окренули имплицитнијим методама проучавања звучног симболизма (Вестбери 2005). У одређеним студијама на иконичност су чешће утицали вокали, а у другим консонанти. Фрикативи се рецимо асоцирају са грубошћу (Ло и *gp.* 2017). Када се одређени глас асоцира са обликом предметима, онда ће се они асоцирати и са глаткоћом (Еци и *gp.* 2016). Што се тиче самог интензитета, односно јачине гласова, тиши звуци се асоцирају са лакшим, мекшим и глаткијим предметима од гласнијих

3 Доступно на: https://www.oed.com/dictionary/sound-symbolism_n.

звукова (Ајтан, Ротшилд 2011). Звучни консонанти обично указују на веће покрете и предмете од безвучних, док високи вокали указују на мање предмете од ниских.

3. ЛИНГВОСТИЛИСТИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ СТРИПА

Сасвим је јасно да се у стриповима значење преноси сликом, текстом и звучно симболичним изразима. Како се стрип састоји од језика и слика, сматра се да у његовом стварању аутор заправо користи визуелни језик (Кон 2012). Имајући у виду да је простор у оквиру ког се одвија комуникативна ситуација у стрипу ограничен, за аутора стрипа је од непроцењивог значаја да пренета порука буде ефектна и недвосмислена за читаоца. Као засебна и јединствена дисциплина, стрип подразумева креативни израз кроз ликовну и писану форму, где се уз посебан редослед слика и речи успоставља наративна. На неки начин стрип представља идеално место сусрета лингвисте и уметника, јер сав тај скуп визуелних и језичких садржаја отвара питања за бројна истраживања (Брамлет 2012). Дакле, стрип још налазимо под дефиницијом наративно организоване колекције слика која између осталог подразумева неку врсту дијалога (Фирдаус *и гр.* 2021). Сlike заправо обезбеђују контекст за интерпретацију догађаја у причи. Кроз устаљене симболе и графичке шаблоне, стрип читаоцу доноси покрете и емоције (Ајснер 2000). Интересантно је да је у енглеском реч *comic* грчког порекла и значи хумор, а слично се каже и у руском, док је у српском језику одомаћена реч *стрип* која значи пруга или трака. Иако се почеци стрипа могу наћи још у праисторијским пећинским ликовним представама, сматра се да је форму стрипа какву познајемо данас осмислио шведски аутор Рудолф Топфер (Фирдаус *и гр.* 2021). Занимљиво је да С. Гајнз (2015) на пример увиђа да ће специфични друштвени и културолошки контекст утицати на интерпретацију структуре самог стрипа као уређеног когнитивног система.

Последњих деценија експанзију су доживели источноазијски стрипови. Реч манга (ориг. *manga*) користи се да опише јапанске стрипове, са варијацијама *manhwa* за јужнокорејске и *manhua* за кинеске варијанте. Вођени структуралистичким поставкама разумевања лингвистичке реалности, можемо претпоставити да сваки опис знака подразумева разумевање читавог система. С тим у вези, појединачни ономаџојејски изрази могу се посматрати као ономаџојејски, тј. конкретне реализације апстрактне јединице ономаџојеје која садржи главна фонсемантичка обележја, а читав систем зависиће од бројних фактора: физичког контекста, карактеристике предмета у употреби, учесника, радње које врше, околности, узрока, начина вршења тих радњи итд. Као један од могућих система за дефиницију и класификацију ономаџојеје, може послужити управо стрип. Добро је познато да стрипови обилују ономаџојејом

као ефикасним средством којим читалац замишља ситуације у којима се налазе јунаци стрипа.

4. МЕТОДОЛОГИЈА И КОРПУС ИСТРАЖИВАЊА

За корпус тренутног истраживања одабран је стрип *By Chance or Providence* ауторке Беки Клунан (ориг. *Becky Cloonan*) који садржи три кратке приче чији су ликови смештени у фантастични свет, а сам стрип је надахнут средњовековним амбијентом на двору и у приморском засеоку. У свакој се причи прожимају елементи хорора, мистерије и фантастике, а општи тон је мрачан и озбиљан, те се може рећи да је као такав примерен адолесцентима. У првој причи „Wolves” (срп. *Вукови*) главни јунак добија награду од краља због победе над опасним вукодлаком; у другој причи „The Mire” (срп. *Глиб*) млади штитоноша на задатку сазнаје истину о свом пореклу; а у трећој „Demeter” (срп. *Деметар*) се млада девојка суочава са страхом од мора након губитка вољеног. Дати стрип одабран је за корпус због специфичности тематике којом се бави и разноликости употребљених ономотопеја, а посебно имајући у виду недостатак истраживања ономотопејских израза у српском научном контексту.

Из стрипа су екстраховани сви изрази који задовољавају критеријуме ономотопеје као елемента стрипа, тј. ономотопеје у ужем смислу и прави узвици. Сви примери су транскрибовани одговарајућим IPA симболима којима смо приписали асоцијативна значења у складу са контекстом употребе датог израза и са резултатима истраживања које су спровели Јохансон *и др.* (2020: 35). Узвици су класификовани прво према прагматичком критеријуму на експресивне, конативне и фатичне (Амека 1992), а потом према семантичком на емоционе, когнитивне и волиционе (Вјежбицка 1992). Ономотопеје, с друге стране, најпре су класификоване према доминантним контекстуалним факторима који утичу на њихово формирање, а онда су разврстане у подгрупе са истим или сличним фонолошким саставом. Све реализације једне класе, односно ономотопи припадају једном општем апстрактном концепту, тј. ономотопеми. У овом раду уводимо два термина којима успостављамо хијерархију међу концептима.

Наш циљ је да на основу описаног поступка дефинишемо ономотопеме у одабраном корпусу и да опишемо њихове типичне формалне реализације као и међусобно умрежавање у оквиру целокупног наратива.

5. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

У наставку рада представљамо резултате спроведеног истраживања.

У Табели 1. се налази број ономатојеја и узвика пронађених у свакој од три приче.

Прича	Стране	Ономатојеја	Узвик
I. „Wolves”	9–30. (ук. 21)	21	2
II. „The Mire”	32–54. (ук. 22)	52	17
III. „Demeter”	56–84. (ук. 28)	65	15
Укупно	71	138	34

Табела 1.

Ономатојејски изрази у стрипу

Укупан број израза је 172 (138 ономатојеја и 34 узвика), од чега готово по петину чине узвици и група ономатојеја које су конвертоване у глаголе (односно по шест примера *DING*, четири *CLUCK*, по три *COUGH*, *HUFF* и *SIGH*, два примера *CLANG* и *KOFF*⁴, и по један пример *CLICK*, *CLING*, *CRACK*, *GOOO*, *GRUMBLE*, *GULP*, *SLICE*, *SNARL*, *SNIFF* и *SNORT*).

На основу заједничких фонолошких и семантичких обележја анализираних ономатопа, у систему датог стрипа можемо идентификовати три доминантне ономатопеме – ВЛАЖНОСТ, СУДАР и ПОКРЕТ. Конкретне реализације, у зависности од специфичности контекста у којем се користе, попримају мање или више сличне облике. Овако формирано ономатопи (конкретно реализовани у контексту, по угледу на добро познате лингвистичке одреднице фон, морф, итд.) могу уклонити елемент из базичне структуре, удвојити или умножити га ортографски, или га заменити нпр. контрастивним/комплементарним парњаком, а да притом не смеју изменити или изгубити основно значење ономатопеме. Међутим, ваља напоменути да се због преклапања у семантичким обележјима могу јавити ономатопи истог облика који припадају различитим ономатопемама. Из тог разлога се најпре при анализи у обзир узима контекст.

У Табели 2. представљени су ономатопи поменутих ономатопема са бројем појављивања у грађи као и њихове фонемске транскрипције на које нас упућује ортографија. Неке од наведених глагола класификовали смо као ономатопе, будући да су изведени из ономатојеја и да деле карактеристике ономатопема.

4 Овај облик представља нестандартну варијанту писања лексеме *cough*.

Ономато- пема	Ономатоп	Транскри- пција	Најчешћи контекст
ВЛАЖ- НОСТ	SKLISH (6)	[skliʃ]	Потапање нечег или таласање
	SKRITT (2)	[skrit]	
	SKRIT	[skrit]	Писање мастилом
	SPAT	[spæt]	
	SCRITCH (2)	[skritʃ]	
	SHLOP (2)	[ʃlɒp]	Гажење по блату
	SKASH	[skæʃ]	Трчање по блату
	SH (20)	[ʃ]	Таласи мора
SKISH (3)	[skiʃ]		
СУДАР	POK (3)	[pɒk]	Пуцање гране или печата на писму; ударац каменом
	PIK	[pik]	Пуцање грана, лишћа и сл.
	CRACK	[kræk]	
	SKT	[skt]	
	PAKT	[pækt]	
	TAK (13)	[tæk]	Кораџи по камену или стени
	PAT (4)	[pæt]	Трчање по сувом тлу
	CLANG (2)	[klæŋ]	Додир зуба и мача; звецкање златника
	CLING	[kliŋ]	Звецкање златника
	TMP (3)	[tmp]	Кораџи
	CHAK	[tʃæk]	Бацање кесе са златницима на под
	KSH	[kʃ]	Ударац / ломљење гране о главу
	CHOK (4)	[tʃɒk]	Сецкање поврћа
CHOKT	[tʃɒkt]		
TUNK	[tʌŋk]	Пад гвозденог катанца	
ПОКРЕТ	SLITCH	[slitʃ]	Извлачење мача
	SCRITCH (11)	[skritʃ]	Гребање
	SCRIITCH	[skri:tʃ]	
	SHIK	[ʃik]	Добијање посекоине
	SHIF (3)/SHIFF	[ʃif]	Шушкање при навлачењу завесе, постелине; гребање купа с пићем о сто
	SKHT	[skt]	Паљење шибице
	KREEK (2)/ CREEK	[kri:k]	Шкрипање врата
	KREEEE	[kri:]	
	KRF	[krf]	Савијање коверте
	SSSSH	[ʃ:]	Навлачење хаљине
	FSST	[fs:t]	Гашење свеће
SHINK	[ʃink]	Гребање ножа о сто при узи- мању	

Табела 2.
Ономатопеме и ономатопи

Ономатопема ВЛАЖНОСТ подразумева звуке водених површина, као и звуке који се реализују у влажној средини попут реке, блата или мастила. Поред основног значења влажности, ентитети који производе звук поседују својства течности и мекоће. Структура ономатопа ове ономотопеме (Илустрација 1) је моносилабична, (C)CCVC(C)⁵ структуре. Почетак слога чине консонантске групе [sp] и [skr] у којима комбинација спиранта и пловива дочарава покрет пера, а апроксимант асоцира на неравну површину. Сугласничка група [ʃl] дочарава гажење, [sk] трчање по блату, а [skl] корачање у плићаку или рибање камене површине четком код којих ликвидни гласови асоцирају на мекоћу и парцијалну течност површине. Нуклеус слога садржи искључиво кратке монофтонге и то [ɪ] и [ʊ] будући да су радње по трајању кратке. Најзад, у поствокалском делу слога налазимо само безвучне пловиве [t] и [p] којима се назначават тренутни завршетак потеза односно покрета, те безвучни фрикатив [ʃ] и африката [tʃ] за нешто дуже потезе. Занимљиво је удвајање финалне графеме *T* у *SKRITT* које илуструје брзину потеза и кретање пера по површини приликом писања симбола *η* приказаног на слици (в. Илустрација 1).

Илустрација 1.
Стране 34, 43. и 71.

Такође, истичемо битну ономотопему ВОДА која се односи искључиво на звуке мора и таласа, а они представљају важне симболе треће приче у оквиру *стрипа*. Њени ономотопи састављени су само од безвучног палатоалвеоларног фрикатива [ʃ] који читаоца наводи да ослушне морску пену, плиму, осеку и таласе, а оно што је посебно занимљиво јесте да је ортографски представљен минимално као *SH*. Макар једна од две графеме се удваја или понавља тако да свака реализација чини ономотоп којим се дочарава трајање звука, а променом величине фонта се наглашава интензитет и дистанца са које звук долази (Илустрација 2). Конкретна интерпретација ономотопеја свакако зависи од маштовитости и навика читалаца.

5 C – консонант, V – вокал.

Илустрација 2.

Страна 64. (горе) и 67. (доле)

Ономатопема СУДАР подразумева краткотрајни контакт двају ентитета који за последицу има сударање, пуцање, сламање и сл. Ентитети поседују квалитете попут сувог, тврдог, чврстог или оштрог, те су на овај начин јукстапонирани обележјима претходно поменуте ономатопеме. Ономатопи ове ономатопеме могу се јавити у два облика. Први је моносилабична (C)CVC(C) структура слога (Илустрација 3), чији почетак садржи [p], [t] или [tʃ], уколико има један консонант, или максимално два консонанта од којих је први обавезно [k] а други [l] или [r]. Пловиви симболизују моменталност контакта у почетној фази, а сонанти, као и спирант, последицу у виду одзвањања, гребњања, отпора и сл. Нуклеус слога најчешће представља [ɒ], затим [æ] и [ɪ], а у једном бележимо [ə]. Њихова краткоћа наглашава трајање саме радње. Слог најчешће затвара [k], [ŋ] или [t], тим редом по учесталости. У појединачним случајевима налазимо да поствокалски део слога чине консонантске групе [kt] и [nk]. Будући да доминирају пловиви, као и у почетку слога, они симболизују моменталност контакта, али и завршну фазу радње.

Илустрација 3.

Стране 27. (горе), 44. и 64. (доле)

Елементи другог облика (Илустрација 4) чине два, односно три консонанта који дочаравају звук крчкања или ломљења гране (*SKT*, *KSH*) и корака уз камене степенице (*TMP*). Безвучни веларни сугласник симболизује неравнину терена, са којим су семантички повезане асоцијације на кору дрвета и чврстоћу, док фрикативи, иако нису доминантне фонеме, перцептивно могу асоцирати на квалитете сувог, крчког и храпавог. Комбинација билабијалног сонанта и безвучног плозива ствара ефекат одзвањања који следи кратке кораке представљене безвучним сугласником алвеоларне локализације.

Илустрација 4.

Стране 18. (горе), 43. и 46. (доле)

Трећа ономатопема ПОКРЕТ обухвата контексте у којима се контакт остварује трењем, клизањем, повлачењем, привлачењем, гурањем и сл., без последица које нагло следе, дакле, постоји извесно трајање радње. Због тога што ентитети деле одређене карактеристике с претходне две ономатопеме, нпр. суво, оштро и меко, структуре ономатопа у мањој или већој мери се такође поклапају (Илустрација 5). Такви су ономатопи *SCRITCH* и *SCRIITCH* (за писање) којима се подражава гребање дрвене површине, а трајање радње је обележено продуженим вокалом. Такође, ономатоп *SSSSHH* за шушкање тканине при навлачењу хаљине односно *SHIF* за шушкање завесе и постелине, брисање ножа о кецељу и померање купа по дрвеном столу, слични су претходним примерима. У овом случају лабиодентални сугласник назначавља трење тешког и/или грубог материјала, а на истој позицији (*SHIK*) безвучни веларни пловив сечење глатке површине попут коже. Оно по чему се ономатопи ПОКРЕТА разликују од других јесте истакнута дужина вокала, односно фрикатива који, рецимо, наглашавају трајање шкрипања врата (*KREEK* и *KREEEE*) или гашења свеће (*FSST*).

Илустрација 5.

Стране 44, 52, 72. (горе) и 75. (доле)

У Табели 3. се налазе сви забележени узвици које смо категорисали у складу са значењем које изражавају у контексту. Због постојања широког спектра емоција и великог броја когнитивних способности,

очекивано је највише емоционалних (23) и когнитивних (7) узвика, а најмање фатичних (1) и конативних (3).

Прича	Страна	Контекст	Узвик	Врста узвика
I. The Wolves	18.	Страх	TCH.	Експресивни емоциони
	20.		AGH!	
II. The Mire	34.	Размишљање	HMM...	Експресивни когнитивни
	35.	Незадовољство	HMM.	Експресивни емоциони
		Устручавање	UM	
		Подсмех	HAW!	
		Кикот	HEH (2)	
	36.	Устручавање	UM (2)	Експресивни когнитивни
	37.	Неслагање	HMPH!	
	40.	Упитаност	HM?	Експресивни когнитивни
	42.	Изненађеност	HUH--?!	Експресивни емоциони
		Страх	AAH!!	
			AAAAAAAAAAAAANHH (2)	
46.	Збуњеност, радозналост	HUH?	Експресивни когнитивни	
47.	Устручавање	AHEM--	Експресивни емоциони	
48.	Страх, препад	UGH!		
III. Demeter	59.	Привлачење пажње, позив	HEY	Фатични
		Одазив	MMM.	Конативни
	60.	Схватање	OH	Експресивни когнитивни
	61.	Пријатност	HEH.	Експресивни емоциони
	64.	Страх, изненађеност	AAH!	
	65.	Уживање	MM.	
		Смех	HA HA	
	70.	Збуњеност	HUH?	Експресивни когнитивни
	72.	Умор	phew	Експресивни емоциони
	74.	Ужитак	AAH--	
	75.	Буђење	MM...	Експресивни когнитивни
		Ућуткивање	SSH!	Конативни
	83.	Бол	AH!	Експресивни емоциони
		Радозналост, изненађеност	HM?	Експресивни когнитивни
84.	Ућуткивање	SSSSH...	Конативни	

Табела 3.

Узваци у конкретној реализацији на примеру стрипа

Фатично *HEU* (Илустрација 6) садржи безвучни глотални фрикатив у иницијалној позицији и дифтонг чији је почетни сегмент средњи вокал предњег реда [e], а завршни високи вокал предњег реда [i]. Звучна симболичност се огледа кроз фрикативност консонанта и фреквенцију вокала у вишим деловима спектра.

Конативни узвик *MMM* (Илустрација 6) има двоструку улогу: да саопшти успешно привучену пажњу и да затражи образложење за успостављање контакта, тј. наставак разговора. Перцептивно је врло сличан когнитивним узвицима, будући да садржи само билабијални назал [m], који асоцира на мишљење, размишљање. Конативним узвицима *SSH!* и *SSSSH...* изриче се наредба за ћутање. По фонолошкој структури су прости пошто садрже палатоалвеоларни безвучни фрикатив [ʃ]. Трајање фрикатива одређено је граfiјски понављањем графеме *S*, мада ће сама реализација зависити од интерпретативне навике читалаца. Узвичник који прати израз указује на растућу, односно тротачка, на опадајућу интонацију.

Илустрација 6.
Страна 59. и 75.

Три когнитивна узвика комбинују безвучни глотални фрикатив [h], представљен латиничним словом *H*, у иницијалној, те билабијални назал [m], графемски приказан као *M* односно *MM*, у финалној позицији. Графијско удвајање и тротачка указују на пролонгираност и стишавање израза, док знак питања назначава растућу интонацију. Два когнитивна узвика изражавају збуњеност субјекта, а чине их прототипични *CV* слог (*HUH?*) чији је нуклеус средњи, централни вокал [ə], а почетак [h]. Последњи узвик *OH* изговара се као дифтонг [ou] и преноси специфично когнитивно значење схватања. Од свих фонема у

овој подгрупи једино [m] асоцира на мишљење, размишљање које би се могло посматрати као макроконцепт.

Илустрација 7.
Стране 40. и 42.

Међу емоционим узвима истиче се *АН* (типично [a]) као минимална јединица коју садрже други узвици (нпр. *AGH!* [əh], *АНЕМ--* [əhm], и *ААН--* [ɑ:]). Њиме се изражавају значења превасходно негативне конотације попут страха и устручавања, мада није искључена ни позитивна конотација. У зависности од контекста (тј. типа емоције која се изражава и трајања њеног вербалног изражавања), може се јавити као кратки [ə] или дуги алофон [ɑ:].

6. ЗАКЉУЧАК

Као својеврсно пионирско истраживање релативно ограниченог опсега, рад је имао за циљ да идентификује и опише ономатопе према контекстуалним карактеристикама и фонолошкој структури којој су придодата семантичка својства у асоцијативном смислу, како би се потом класификовали према формално-семантичким обележјима у неку од ономатопема дефинисаних кроз примере из *стрипа* *By Chance or Providence* ауторке Беки Клунан.

На основу анализе корпуса запазили смо три доминантне ономатопеме: ВЛАЖНОСТ (са значајном субјединицом ВОДА), СУДАР и ПОКРЕТ. Ономатопи се махом реализују као затворени слогови или комплексне консонантске конструкције, чији елементи упућују на почетне и завршне сегменте радње, трајање појединачних сегмената или читаве радње. Уопштено, евидентна је употреба безвучних консонаната (највише плозива, затим фрикатива и африката) који због својих артикулационих обележја најсликовитије дочаравају интензитет и оштрину звука. Додатно се учестало користе апроксиманти за наглашавање дужине сегмента радње, док целокупно време трајања зависи од квантитета вокала. Како је ограничен број фонема (али и графема) које образују ономатопе, неизбежна је појава хомоморфа односно хомофона. Ове појаве можемо, такође, приметити у оквиру сваке подврсте узвика. Међутим, хомоморфе и хомоформе треба тумачити као учвршћивање асоцијативних веза међу знацима унутар система и као потенцијалну алегорију која смислено увезује три формално одвојене приче.

Свакако, запажања у овом раду ограничена су на резултате анализираних грађа, те је потребно размотрити шири и разноврснији корпус како бисмо дошли до општијих закључака. У будућим истраживањима ваљало би се концентрисати на ономотопејске изразе у оригиналним и преведеним верзијама стрипа, како би се добио увид у асоцијативност у два или више различитих језика.

Извор

Клунон 2017: Cloonan, B. *By Chance or Providence*. Portland, USA: Image Comics.

Литература

Ајснер 2000: W. Eisner, *Comics and Sequential Art*, United States: Poorhouse Press.

Ајтан, Ротшилд 2011: Z. Eitan, I. Rothschild. How music touches: Musical parameters and listeners' audio-tactile metaphorical mappings, *Psychology of Music*, 39/4, 449–467.

Амека 1992: F. Ameka, Interjections: the universal yet neglected part of speech, *Journal of Pragmatics* 18, 101–118.

Брамлет 2012: F. Bramlett, Introduction, in: F. Bramlett (ed.), *Linguistics and the Study of Comics*, Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan, 1–12.

Вестбери 2005: C. Westbury, Implicit sound symbolism in lexical access: Evidence from an interference task. *Brain and Language*, 93(1), 10–19.

Вјежбицка 1992: A. Wierzbicka, The semantics of interjections, *Journal of Pragmatics* 18, 159–192.

Гајнз 2015: S. Guynes, Four-Color Sound: A Peircean Semiotics of Comic Book Onomatopoeia, *Public Journal of Semiotics*, VI/1, 58–72.

Гасер и др. 2010: M. Gasser, N. Sethuraman, S. Hockema. Iconicity in expressives: An empirical investigation. In: S. Rice & J. Newman (Eds.), *Experimental and Empirical Methods in the Study of Conceptual Structure, Discourse, and Language*. Stanford, CA: CSLI Publications, 163–180.

Гилдеман 2008: T. Güldemann, *Quotative indexes in African languages: a synchronic and diachronic survey*, Berlin: Mouton de Gruyter.

Д'Ахил 2012: P. D'Achille, *L'italiano Contemporaneo (Contemporary Italian)*, Bologna: Il Mulino.

Де Сосир 1916: F. de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris: Payot.

Дингеманс 2011: M. Dingemans, *The meaning and use of ideophones in Siwu*, Holland: Radboud University.

Дингеманс 2012: M. Dingemans, Advances in the Cross-linguistic Study of Ideophones, *Language and Linguistics Compass*, VI/10, 654–672.

Еци и др. 2016: R. Etzi et al. When sandpaper is 'kiki' and satin is 'bouba': An exploration of the associations between words, emotional states, and the tactile attributes of everyday materials, *Multisensory Research* 29/1–3, 133–155.

Јохансон и др. 2020: N. E. Johansson, A. Anikin, G. Carling, A. Holmer, The typology of sound symbolism: Defining macro-concepts via their semantic and phonetic features, *Linguistic Typology* 24 (2), <https://doi.org/10.1515/lingty-2020-2034>.

- Јошида 2012: H. Yoshida, A cross-linguistic study of sound symbolism in children's verb learning, *Journal of Cognitive Development*, XIII, 232–265.
- Клинк 2000: R. R. Klink, Creating brand names with meaning: The use of sound symbolism. *Marketing Letters*, XI/1, 5–20.
- Коко 2013: V. Kokko, *KPOW, CHINK, SPLAT: Translations of Sound Effects in Seven Comics*, Unpublished M. A. Thesis, Finland: University of Turku.
- Колер 1947: W. Kohler, *Gestalt psychology*. Liveright.
- Кон 2012: N. Cohn, Comics, Linguistics, and Visual Language: The Past and Future of a Field, in: F. Bramlett (ed.) *Linguistics and the Study of Comics*, Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan, 92–118.
- Кристал 2007: D. Crystal, *The Cambridge Encyclopedia of Language*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Либерман 2005: A. Liberman, *Word Origins. And How We Know Them*, Oxford & New York: Oxford University Press.
- Ло и гр. 2017: L.Y. Lo, H.M. Luk, N. Thompson, An Investigation of Sound-Symbolism in the Context of Tactile Feeling, *Journal of General Psychology*, 144/2, 157–167.
- Наколс 2004: J. Nuckolls, The neglected poetics of ideophony. Language, culture, and the individual, Catherine O'Neil, Mary Scoggin and Kevin Tuite (eds.). München: Lincom Europa, 39–50.
- Охала 1994: J. J. Ohala, The frequency code underlies the sound-symbolic use of voice pitch, In: J. J. Ohala, L. Hinton, J. Nichols (eds.), *Sound Symbolism*, Cambridge: Cambridge University Press, 325–347.
- Пишеда 2017: P. S. Pischedda, Anglophonic Influence in the Use of Sound Symbolism in Italian Disney Comics: A Corpus-based Analysis, *Open Linguistics*, III, 591–612.
- Пишеда 2020: P.S. Pischedda, Translating English Sound Symbolism in Italian Comics: A Corpus-Based Linguistic Analysis across Six Decades (1932–1992), *Arts*, IX/1, 108.
- Поги 2009: I. Poggi, The Language of Interjections, In: A. Esposito, A. Hussain, M. Marianaro & R. Martone (eds.), *Multimodal Signals*, Berlin Heidelberg: Springer-Verlag, 170–186.
- Родз 1994: R. Rhodes, Aural images, In: L. Hinton, J. Nichols, J. J. Ohala (eds.) *Sound symbolism*, Cambridge: Cambridge University Press, 276–292.
- Тедлок 1999: D. Tedlock, Ideophone, *Journal of Linguistic Anthropology*, IX/1, 118–120.
- Улман 1962: S. Ullman, *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning*, Oxford: Basil Blackwell.
- Фирдаус и гр. 2021: M. R. Firdaus, M. Hardiah, I. Damayanti, An Analysis of Onomatopoeia in Peanut Comic by Charles M. Schulz, *Journal of English Education and Teaching*, V/2, 248–256.
- Хинтон и гр. 1994: L. Hinton, J. Nichols, J. Ohala, (eds.), *Sound Symbolism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Чубровић 1999: Б. Чубровић, *Ономаџојејске речи у енглеском језику* (необјављена магистарска теза), Београд: Филолошки факултет.
- Чубровић 2003: В. Čubrović, Simbolička značenja engleskih onomatopa, *Philologia*, 1, 13–20.

Sandra M. Karajović, Danica M. Jerotijević Tišma / ONOMATOPEIA AND INTERJECTIONS IN THE COMIC BY CHANCE OR PROVIDENCE

Summary / Sound symbolism represents the relationship between the meaning of words or phrases and the corresponding sound structure, and includes both onomatopoeic and mimetic expressions. Considering the formal characteristics of onomatopoeia that are fairly prolific in comics, following the structuralist assumptions of understanding linguistic reality, the linguistic sign or onomatopoeia in the system of comic books constitutes an onomatopoeic realization (onomatops). The aim of this paper is to identify, describe, and classify onomatopoeia based on the description of the phonological structure and the details of the context that influence their formation. Based on the analysis of 138 examples of onomatopoeias and 34 examples of interjections from the selected corpus, three key onomatopoeic realizations (MOISTURE, CLASH and MOVEMENT) are defined, which, in addition to individual specificities, share certain phonological and semantic features for creating cohesion and coherence in the narrative. The use of voiceless consonants (mostly plosives, but also fricatives and affricates) was used to associate with the intensity and sharpness of the sound. On the other hand, approximants emphasize the duration of a part of an action, yet it is the vocalic segment that will determine the overall duration. Interjections express similar traits as onomatopoeias, although they ought to be classified according to their semantic and pragmatic properties rather than phonological. Since the conclusions in this paper are limited due to the fact that only one comic book was considered, for a more general and far-reaching contribution to studying sound symbolism, expanding the corpus as well as making it more diverse remains the goals for future studies.

Keywords: sound symbolism, onomatopoeia, onomatopoeic realization, interjection, comics, phonology

Примљен: 27. 1. 2025.

Прихваћен марта 2025.